

ANIVERSĂRI ÎN MEMORIA LUI AVRAM IANCU ANNIVERSARIES IN MEMORY OF AVRAM IANCU

Ionela Simona Mircea*

Motto: *Duhul lui Iancu rămână de-a pururi în inima poporului nostru, ca o întărire pentru cei șovăielnici, ca o neînfricăță împintenare spre jertfă a tuturor și ca o călăuză bună în vremile grele de care nu este scutită soarta niciunui popor. (I. P. S. Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, Țebea, 31 august 1924)¹.*

Abstract

After the denationalization process initiated in Transylvania, following the Austro-Hungarian dual pact, the Romanian memorial writings, after Avram Iancu's death and the revolution years of 1848-1849, proved the gradual formation of a national conscience. The events of the revolution are filtered and reinterpreted according to the social and political practice and are demystified, made more accessible and accurate, establishing causes, presenting the facts and assigning blame to the parties involved.

Until the Great Union the memory of Avram Iancu, the leader of the Transylvania revolution, is preserved untouched by Romanians, through their writing and acts against Hungarian attacks. The events commemorating Avram Iancu are fairly constant until the Great Union and become a custom there after.

Keywords: 1848, revolution, Avram Iancu, modern history, anniversary.

În condițiile politicii de deznaționalizare, promovată în Transilvania prin toate mijloacele după încheierea pactului dualist austro-ungar², scrierile

* Muzeograf, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.

¹ *Transilvania*, nr. 8-9/ aug.-sept. 1924, p. 291.

² În sistemul de stat austro-ungar, guvernele de la Budapesta s-au axat pe principiul Ungariei uninaționale, întreaga legislație adoptată după 1867 oficializând politica de asimilare prin maghiarizare. Amintim doar câteva dintre legile adoptate în acest sens: *Despre regulare amănunțită a uniunii Ungariei cu Transilvania* (1868), *Despre egala îndreptățire a*

memorialistice românești, ulterioare morții lui Avram Iancu, referitoare la anii revoluționari 1848-1849 și la destinul Craiului Moșilor în istoria neamului românesc dovedesc maturizarea treptată a conștiinței naționale³. Explicarea rațională a conjuncturii politice și a evenimentelor sângeroase de atunci oferă imaginea conturării etapei finale a luptei naționale a românilor pentru unitate, dreptate și libertate. Evenimentele revoluției sunt filtrate și reinterpretate în corelație cu practica social politică fiind supuse demistificării, făcute accesibile și mai apropiate de modul real, concret, în care s-au derulat, dovedindu-se argumentat că românii au dorit și au luptat atunci, ca oricând, pentru afirmarea lor ca națiune liberă.

Până la Marea Unire, amintirea personalității lui Avram Iancu, liderul de necontestat al revoluționarilor transilvăneni, este păstrată și apărată cu sfințenie de către români, cu ajutorul condeului sau prin faptă, împotriva atacurilor calomnioase maghiare.

Mai mult, în 1888, *Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român*, Astra, asumându-și pe deplin rolul în acțiunea de emancipare culturală și politică a românilor din Transilvania într-o perioadă extrem de dificilă, încearcă, pe bani proprii, fără însă a reuși, unele lucrări de restaurare a casei părintești a lui Iancu, casă pe care o avea în proprietate în baza testamentului redactat de revoluționarul român încă din 1850⁴.

O puternică opoziție maghiară trezește, cu precădere, și încercarea repetată a românilor de a (re)învia chipul Craiului Munților prin înălțarea unui monument în cinstea acestuia. În perioada derulării procesului Memorandiștilor, un comitet românesc având în frunte pe Vasile Fodor lansează la Abrud un apel pentru strângerea de fonduri în scopul ridicării unui monument al lui Avram Iancu în Munții Apuseni. Această inițiativă pornită în 1894 nu a condus la rezultatul scontat datorită intervenției rapide și eficiente a autorităților austro-ungare⁵. Un an mai târziu, însă, dorința materializării acestui obiectiv determină colectarea de către români a unei sume de bani. Astfel, Ioan Rusu Șirianu, închis la Seghedin, trimite redactorilor *Tribunei* banii strânși de la țărani de către Nicolae Lăzărescu din Șiria,

naționalităților (1868), Legea electorală (1868), Legea Tréfort (1879), Legea a doua Tréfort (1883), Legea azilelor (grădinițelor) de copii (1891) etc. (Vezi Mihai Racovițan, *Despre starea românilor din Ungaria dualistă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, în *Tribuna*, Sibiu, 11 octombrie 2011).

³ Vezi: Ion Ciurileanu, *Fragmente istorice din anii 1848-49*, București, 1887; George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890; Vasile Moldovan, *Memorii (1848-1849)*, Brașov, 1895; Iosif Sterca Șuluțiu de Cârpeniș, *Avram Iancu*, în *Transilvania*, nr. 5-6, Brașov, 1897, etc.

⁴ Valer Moga, *Astra și Societatea. 1918-1930*, Cluj Napoca, 2003, p. 428: „Transilvania”, nr. 11-12/nov.-dec. 1922, p. 729.

⁵ L. M. Badea, Gh. I. Bodea, *Avram Iancu în conștiința poporului român*, Cluj, 1976, p. 149.

cu cerința expresă a acestora de a contribui la construirea monumentului în onoarea lui Iancu. Demersul lui Șirianu, susținut de tribuniști și, mai apoi, de Comitetul Central al Partidului Național Român, este imediat obstrucționat de către guvernul maghiar. Printr-o Circulară specială, din 15 martie 1895, unde era din nou profanată memoria Crăișorului, ministrul de interne maghiar, Perczel Dezső, interzice orice acțiune care ar viza un monument al lui Avram Iancu⁶.

Dacă acest act a trezit un protest românesc general, pentru maghiari apare ca un act just. De pildă, Ürmössy Lajos, în „Budapesti Hirlap”, din 25 iulie 1895 sublinia că: „Iancu a fost un inamic human, el a luptat pentru principii. Cu toate acestea bine a făcut guvernul că a oprit colecta pentru monumentul lui Iancu, pentru că acel monument ar fi fost Mecca, unde ar fi peregrinat valachii spre a demonstra în contra statului maghiar. Și de aceasta zău n-aveam trebuință”.

Pentru a salva banii strănși, s-a hotărât depunerea acestora într-o bancă din București. Dar în 1899, sub pretextul unor fraude în păstrarea fondului Iancu creat pentru construirea monumentului atât de dorit de către români, lui Tit Liviu Albin, administratorul acestuia, i se înscenează un proces de către autoritățile austro-ungare, prilej de noi acuze și calomnii la adresa eroului din Apuseni. Reacția românească este, și acum, promptă⁷. La Tribunalul din Alba Iulia, unde se judecă procesul, în sprijinul lui Albin și pentru apărarea memoriei lui Iancu, pătată de către procurorul Miklos Lázár care-l cataloghează pe liderul român drept un „tăciunar” și „un conducător de bandiți”, intervine Ștefan Cicio Pop⁸. Iar în piața publică, în micul oraș din inima Transilvaniei, localnicii români protestează considerând procesul drept o „cutezanță neînchipuită” prin felul în care un procuror regesc întinează memoria celui „mai mare și iubit fiu al națiunii române”⁹. La 17 decembrie 1899, 52 de studenți semnează „Protestul tinerimii universitare române din Cluj” manifestându-și nemulțumirea iar dincolo de Carpați, în semn de solidaritate, studenții bucureșteni adoptă și ei o moțiune adresată autorităților austro-ungare în care se subliniază că „răbdarea a atins culmea”, că s-a răbdat „cât omeneste se poate răbda”, că sufletele românilor sunt cuprinse de indignare și revoltă.

Șirul de acțiuni românești inițiate în scopul (re)memorării personalității marelui luptător continuă și după 1900. Periodic, la mormântul Craiului Moșilor sunt depuse coroane de flori, sunt organizate parastase, se citesc rugăciuni „întru odihna eroului Iancu”. Și mereu împotriva organizatorilor sunt declanșate procese sub acuza agitației contra națiunii maghiare. Dintre acestea, un mare răsunet a avut

⁶ *Ibidem*, p. 152 și urm.

⁷ Amos Frâncu, *Pentru memoria lui Avram Iancu. Apelul dat către ministrul de interne Dizider Perczel în cauza fondului pentru monumentul lui Iancu, Cu patru anexe*, Sibiu, 1899.

⁸ *Iancu și Ungurii. Amintiri de sub stăpânirea maghiară*, în *Vestea*, 26 iulie 1924.

⁹ „Tribuna”, 21 decembrie 1899; *Iancu și Ungurii (Amintiri de sub stăpânirea maghiară)*, în *Vestea*, 26 iulie 1924.

procesul intentat de autoritățile maghiare împotriva lui Ioan Scurtu, George Novacovici și Coriolan Steer, trei studenți clujeni care în noaptea de 31 decembrie 1899/1 ianuarie 1900 au depus pe mormântul de sub gorunul lui Horea, la Țebea, o cunună cu lauri având o placă în culorile tricolorului românesc pe care a fost gravată inscripția: *Tinerimea română, lui Avram Iancu. Dormi în pace, noi veghem*. Condamnați de către autorități, cei trei tineri s-au bucurat de susținerea puternică a maselor populare, pelerinajele la mormântul lui Avram Iancu devenind din ce în ce mai numeroase¹⁰.

La începutul secolului al XX-lea, politiciile de maghiarizare forțată promovată cu insistență de guvernul de la Budapesta¹¹ românii îi răspund prin acțiuni de susținere a cauzei naționale românești printr-un continuu recurs la trecut, exemplul lui Iancu reprezentând o adevărată chemare la rezistență atât pentru țărani, cât și pentru intelectuali. În 1904, încercarea lui Ion Vidu de a (re)aduce în prim plan figura marcantă a Craiului Munților, prin armonizarea Marșului lui Iancu pentru o interpretare corală și răspândirea pe foi volante a partiturii, atrage intervenția brutală a autorităților. Compozitorul a fost chemat în judecată de către judele de instrucție al Tribunalului Timișoara sub acuza de îndemn la revoltă, iar foile volante tipărite la Tipografia diecezană din Caransebeș au fost rapid confiscate.

În ciuda măsurilor tot mai restrictive, luate de către autorități, publicații românești transilvănene țin încă trează amintirea lui Iancu prezentând articole despre viața și faptele lui. Numele lui Avram Iancu devine tot mai cunoscut, un adevărat liant pentru lupta românilor pentru dreptate, libertate și adevăr.

Dacă până la Marea Unire a românilor, amintirea lui Avram Iancu a fost viu întreținută mai ales în zona Munților Apuseni, creația folclorică dovedind din plin acest lucru, după 1918 cultul lui Iancu a depășit limitele Transilvaniei. Din noiembrie 1918, anunțând programul Adunării naționale constituante a națiunii române din Transilvania, Comitetul organizatoric, în apelul adresat românilor, face trimitere la marile personalități care și-au dat viața pentru popor, amintindu-i pe marele voevod Mihai Viteazul, pe martirii Horea, Cloșca și Crișan, pe Craiul

¹⁰ B.C.U. Cluj, fond *Colecții speciale*, mss. sertar 324/4; B.C.U. Cluj, fond *Colecții speciale*, mss. sertar 251/1; „Tribuna”, 28 oct./10 nov. 1900.

¹¹ Apogeul politicii de maghiarizare a fost marcat de Legile Apponyi (1907) și de crearea, în 1917, după intrarea României în Războiul de Reîntregire împotriva Austro-Ungariei, a așa numitei „zone culturale” în regiunile de graniță cu România, zonă unde învățământul se făcea numai în școli cu predare în limba maghiară.

Munților Avram Iancu¹². Mitul lui Iancu crește considerabil, tot mai mulți istorici și scriitori fiind atrași de marea personalitate a acestuia¹³.

Într-un asemenea context, serbările centenarului nașterii lui Avram Iancu au reprezentat un punct central pe agenda de lucru a conducerii Astrei. Asociațiunea nu putea lăsa să treacă acest moment important din istoria neamului (centenarul nașterii) fără să dea în mod vrednic tributul său de recunoștință faptelor acestui erou național.

Deși inițial se dorise comemorarea Craiului Moșilor în 1922, cu ocazia împlinirii a jumătate de veac de la moartea acestuia, în cele din urmă a câștigat punctul de vedere susținut de Ioan Lupaș, potrivit căruia aniversarea unei nașteri era mai îmbietoare, până în anul 1924, când se împlineau 100 de ani de la nașterea eroului, existând timpul necesar pregătirilor¹⁴. S-au purtat discuții în legătură cu amploarea evenimentului pornindu-se de la ideea ca serbările să aibă un ecou mai ales în spațiul transilvănean. În cele din urmă, concluzia a fost că o personalitate de anvergura lui Avram Iancu impunea serbări generoase la care să participe mulțime de oameni, cadru unde să se oficializeze poziția de erou național a Craiului Moșilor, iar acest lucru era posibil doar cu implicarea Suveranului și a guvernului României. De aceea, Regelui Ferdinand, președintele de onoare al Astrei, i s-a solicitat să patroneze serbările ce urmau să fie organizate de Asociațiune, prin Asociațiune și cu ajutorul material al Statului.

În acest demers încununat cu succes, Vasile Goldiș, președintele Astrei, a fost susținut de primul ministru al României, Ion I. C. Brătianu, care fusese crescut de tatăl său, fost revoluționar pașoptist, în spiritul respectului și al admirației față de Avram Iancu.

Goldiș a adus la cunoștința conducerii Astrei acordul de principiu al Suveranului de a patrona pregătirile și serbările propriu-zise și a propus, în cadrul ședinței plenare a secțiilor științifice și literare, ținută la Sibiu în 14 iulie 1924, un program de acțiune care viza, pe de o parte, manifestările culturale ce urmau să se desfășoare pe parcursul câtorva zile și, pe de alta, realizarea unor edificii durabile în timp care să amintească de această sărbătoare a românilor.

Serbarea a fost concepută ca o sărbătoare a întregii țări. Comitetul organizator a fost pus sub președinția de onoare a M. S. Regele care promisese deja participarea la serbări însoțit de întreaga sa familie. „Orator festiv” este propus prof. univ. Silviu Dragomir care a primit o bursă cu scopul de a scrie o biografie a lui Avram Iancu pe baza unei documentații în Arhivele vieneze, volum pentru publicarea căruia ministrul de externe I. G. Duca va aloca suma de 40.000 lei. De

¹² „Românul”, nr. 17 din 16/29 noiembrie 1918, apud M. Badea, Gh. I. Bodea, *op.cit.*, p. 163.

¹³ Apar lucrări științifice semnate de: Nicolae Bota, Ioan Georgescu, Silviu Dragomir, Ion Lupaș, Gh. Bogdan Duică, Vasile Goldiș, Ion Agârbiceanu, T. V. Păcățianu, Zenovie Păclișanu etc.

¹⁴ V. Moga, *op.cit.*, p. 491-492.

asemenea, în urma concursului organizat de Astra, încă din 1921, pentru realizarea unei lucrări având ca temă *Istoria anilor 1848/49 în legătură cu faptele de arme ale lui Avram Iancu*, Teodor V. Păcățian, declarat câștigător, primește suma de 10.000 lei. Deosebit de importantă pentru Astra este amenajarea Casei lui Iancu din Vidra, pentru care Goldiș primise asigurarea că toate cheltuielile se vor acoperi din fondurile societății culturale I. C. Brătianu (cheltuieli care se vor ridica la aprox. 1.100.000 lei). Se propune amplasarea la Baia de Criș a unui bust al lui Iancu¹⁵. La Găina să se ridice o troiță. Cimitirul din Țebea să fie reamenajat într-o manieră simbolică cu ajutorul Societății Mormintele Eroilor. Tot la Țebea să se construiască un pavilion pentru serbări și jocuri populare, construcție care să rămână în timp la dispoziția comunității. Începutul serbărilor închinat lui Avram Iancu să se țină la Țebea unde să se officieze un serviciu divin și parastasul. La Cluj să se țină o mare paradă militară. La Câmpeni să se organizeze o ședință festivă a Asociațiunii, urmând ca prin octombrie 1924 să se țină o adunare generală a Astrei la Arad sau la Cluj.

La sfârșitul prezentării propunerilor în vederea serbărilor centenarului nașterii lui Avram Iancu, Goldiș a cerut acordul secțiilor pentru a continua discuțiile cu autoritățile statului, iar secțiile îl împuternicesc pe Goldiș să o facă¹⁶.

În cadrul ședinței organizată la Palatul Regal în 20 iulie 1924, prezidată de Suveran, ședință la care au luat parte miniștrii Ion I. C. Brătianu, Alexandru Lapedatu, Alexandru Constantinescu, Gheorghe Mărdărescu, mitropoliții Miron Cristea și Pimen Georgescu, vicepreședintele Academiei, Gheorghe Țițeica și președintele Astrei, Vasile Goldiș, a fost definitivat programul serbărilor, Alexandru Lapedatu fiind desemnat din partea guvernului pentru coordonarea acțiunilor incluse în program¹⁷. Bugetul preliminar al serbărilor a fost stabilit la suma de 1.500.000 lei. În final, pentru pregătiri și pentru serbări, cheltuielile au fost mult mai mari, suma ridicându-se la 2.476.160 lei, bani proveniți în principal din bugetul statului, dar și din donații făcute de Ion I. C. Brătianu, din subvențiile acordate de Fundația Ion C. Brătianu, de Comisiunea Monumentelor Istorice etc¹⁸.

Este lansată, în același timp, tuturor Societăților culturale, o chemare de solidarizare, de unire a eforturilor pentru un scop comun.

Încă din august 1924, Ionel Brătianu și Alexandru Lapedatu au dispus îmbunătățirea stării șoselei de la Câmpeni la Vidra de Sus și construirea unui drum de acces către Muntele Găina. Între timp, Astra pune în aplicare planul stabilit din 1921 de a ridica o Casă Națională și un Muzeu în jurul casei din Vidra, în care se născuse eroul. Guvernul, întreaga oficialitate, Societatea Monumentelor Istorice,

¹⁵ Bustul va fi realizat de sculptorul Romul Ladea.

¹⁶ „Proces verbal nr. 2013/1924 luat în ședința plenară a secțiilor științifice literare, ținută la Sibiu, în 14 iulie 1924”, în „Transilvania”, nr. 10-11/oct.-nov. 1924, p. 475.

¹⁷ *Idem*.

¹⁸ V. Moga, *op.cit.*, p. 494.

Societatea Mornintele Eroilor, Societatea Caselor Naționale și organele Asociațiunii din despărțământul Abrud Câmpeni și din despărțământul Baia de Criș, înțelegând marea însemnătate a Serbărilor și, în legătură cu ele, a lucrărilor monumentale proiectate să rămână în urma acestora, au dat Asociațiunii tot concursul pentru săvârșirea lor. Destul de repede Casa lui Iancu din Vidra a fost renovată cu scopul de a fi pusă în circuitul public¹⁹. Au fost construite și dependințe. În partea dreaptă a casei memoriale, din cele cinci camere care trebuiau să constituie viitorul muzeu, două au fost atribuite secției istorie, două, secției de etnografie și ultima, obiectelor de cult. La stânga casei s-a deschis Casa Națională care cuprindea mai multe camere, fiecare cu o destinație precisă: bibliotecă, sală de lectură, Banca populară și cooperativa din sat, antreul servind drept sală de consultații. Întregul Complex a primit mobilier nou (dulapuri, lavițe, lămpi, pulțuri).

Din Raportul general prezentat de comitetul central al *Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român* asupra lucrărilor sale și a situației acestei instituțiuni în anul de gestiune 1923/24, semnat de Vasile Goldiș, în calitate de președinte, și de Romul Simu, în calitate de secretar, publicat în revista *Transilvania*, nr. 10-11 din octombrie/noiembrie 1924, aflăm că dispozițiile date de comitetul central al Astei, încă din toamna anului 1923, pentru accelerarea lucrărilor, au fost de bun augur, până la sfârșitul lunii august 1924, cu sprijinul tuturor factorilor de decizie implicați, tot ceea ce s-a hotărât, vis-a-vis de pregătirea serbărilor, fiind finalizat.

Pentru aranjarea unui muzeu istoric al anilor 1848-1849 în casa lui Avram Iancu din Vidra, Astra a lansat un apel către români îndemnându-i să doneze: *tablouri, desene, fotografii, stampe, gravuri* „cari reprezintă pe eroii noștri naționali de atunci” (Avram Iancu, Simion Balint, Andreica, Clemente Aiudeanu, Buteanu, Dragoș, Corcheș, Vlăduț, Simionuț, Ecaterina Varga, Pelagia Roșu, Axente Sever, V. Moldovan și alții); „*vederi* ale comunelor și câmpurilor de luptă mai însemnate: Abrud, Mărișel, Fântânele, Buceș, Aiud, Mihalț ș.a.; *arme* din acel timp: puști, pistoale, lănci, tunuri de cireș, buciume (tulnice), goarne, trompete, dobe, ghioage, măciuci, furci de fier, coase, pumnale ș.a.; *costume* (șepci sau capele, pălării, sumane, cioareci, opinci de atunci, eventual uniforme diferite de legionar și glotași, inele, ș.a.; *chipuri* ce reprezintă grupuri de ostași, scene din viața de tabără, încăierări de luptă, ș. a., lucrate în miniatură din ghips, lemn, ceară sau din alte materiale; *apêles, proclamațiuni, ziare, memorii, însemnări, notițe, scrisori*, eventual chiar *corespondența* întregă a diferitelor personaje istorice;

¹⁹ La solicitarea comitetului central al Astei, Alexandru Constantinescu, ministru al Agriculturii și Domeniilor, a pus la dispoziție lemnul de construcție necesar. Iar Alexandru Lapedatu, președintele secției din Cluj a Comisiunii Monumentelor Istorice l-a desemnat pe inginerul Rudolf Wagner să definitivizeze planurile de construcție și să estimeze cheltuielile. (Vezi: V. Moga, *op.cit.*, p. 429).

cărți, studii, hărți cu referință la trecutul istoric al Munților Apuseni și, mai ales, la mișcarea din 1848-1849". De asemenea, Astra îi îndemna pe români să strângă de la bătrâni și „felurile tradiții, legende, povestiri, anecdote, snoave, amintiri, versiuni despre oamenii mari de atunci, despre luptele din diferitele localități, poezii populare, ș.a”, subliniind că „e o datorie națională primordială ca toate amintirile istorice, cari le mai putem strânge încă, să le strângem cât mai neamânat în proiectatul muzeu” fiindcă „dacă toate acestea, risipite și uitate în casele românilor, nu au valoare, adunate, ele sunt un mare bun comun, un adevărat tezaur național”²⁰. La sfârșitul apelului, românii sunt rugați să predea obiectele pe care doresc să le doneze pentru muzeul lui Iancu avocatului dr. Candin David din Abrud și avocatului dr. Z. Chirtop din Câmpeni, persoanele însărcinate cu primirea donațiilor.

După campania de strângere a obiectelor, Asociațiunea a aranjat în aripa dreaptă a Casei Naționale, clădită în jurul casei marelui erou, un muzeu în patru secții: o secție a anilor 1848-49 și o secție etnografică, o secție bisericească și casa veche a lui Avram Iancu, renovată și mobilată.

Secția anilor 1848-49 număra 504 obiecte printre care: drapelul mamei eroului, 10 scrisori autografe A. Iancu, o litografie Iancu și prefectii, fluierul și pipa Crăișorului, 86 documente și scrisori referitoare la anii 1848-49, 36 proclamații referitoare la anii 1848-49, 13 puști, un ținător de praf de pușcă, șapte săbii cu teci, un cuțit cu teacă, 19 pistoale cu două tocure, opt lănci, două buzdugane, sfeșnicul lui Andrei Mureșan, ceasul, masca și călimara lui Axente Sever, 118 fotografii reprezentând pe Avram Iancu, prefecti și oameni care s-au distins în anii 1848-49 și locurile unde s-au întâmplat evenimentele mai însemnate în acei ani, drapelul fostului Regiment de casă al Moșilor (ulterior Regimentul 50 Infanterie Alba Iulia), drapelul Regimentului Horia, alte trei drapele²¹, un tun de lemn utilizat de moși la 1848²². Cele 118 fotografii mari au fost înrămate. Marea majoritate a obiectelor și a documentelor care au format colecția secției istorie au fost adunate de către aștrști în anii anteriori. Aceștia, însă, li s-au adăugat și câteva noi donații făcute de Aurel Gomboș (o pușcă), Grigore Nicola (pipa lui Iancu), Iuliu Albini (un pistol), Nicolae Muntean (o gravură a lui Horia), Gheorghe Muncuș (un document semnat de prefectul Axente Sever), Chirilă Truța (un pistol), Alexandru Drăgan (o carabină), Ion Rațiu (o cruce din lemn), Ioan Groza (o lance).

²⁰ *Apel către toți Românii pentru un muzeu istoric al anilor 1848-1849 în casa lui Avram Iancu din Vidra* în „Transilvania”, nr. 1-2/ian.-febr. 1924, p. 62-63; „Vestea”, nr. 35/31 august 1924, p. 2.

²¹ „Raportul general prezentat de comitetul central al *Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român* asupra lucrărilor sale și a situației acestei instituțiuni în anul de gestiune 1923-24”, în „Transilvania”, nr. 10-11/oct.-nov. 1924, p. 388-390.

²² Alexandru Ciura, *Amintiri despre Avram Iancu*, în „Transilvania”, nr. 11-12/ nov.-dec. 1922, p. 279.

Secția etnografică cuprindea 84 de obiecte: fețe de masă, catrințe, ștergare, traiste, cârpe, ii, poale, cămăși, mărgelile, pieptare, căpătaie, culmărițe, cânceauă, cojoace, țoale, lavițe, furci de tors, cumpărate de abrudencele Sabina Borzea și O. Buzoianu cu suma de 30.000 de lei pusă la dispoziție în acest scop de către Ministerul Cultelor și Artelor. nouă furci de tors și două câni au fost donate secției de etnografie de către d-na O. Buzoianu²³.

Secția bisericească număra 38 de obiecte: icoane, prapori, sfeșnice, un triod, o cruce, fețe de masă, ulcioare, un tetrapod, toate donația bisericii din Vidra medie care a primit la schimb patru sfeșnice noi (două mari și două mici), un aer vechi și un Minei oferite de Biserica ortodoxă din Cricău (care a primit un aer nou) și un covor de îngenuncheat dăruit de O. Buzoianu²⁴.

Casa veche a lui Iancu a fost integral refăcută. În odaia mare, respectându-se specificul zonei, s-au aranjat: trei lavițe, un colțar, un podișor, un pat, o masă, o cameniță cu frigare, o ladă, un cuier, 13 ștergare, o culme, un străjac, un țol, cinci căpății, o gluguță, două icoane, o cruce, șapte cânceauă, o ploscă, trei farfurii, patru linguri, o furculiță, o sălăriță, un ținător de brici. În odaia mică, în manieră tradițională, s-au așezat două lavițe, un colțar, un pat, un scaun, un leagăn, o cameniță, o masă, două cuiere, un străjac, un cearceaf, 12 cânceauă, furculițe, linguri, farfurii și alte obiecte casnice. Cu excepția unui colțar, donat de Aurel Gomboș din Vidra de Sus, toate celelalte au fost cumpărate²⁵.

În aripa stângă a ansamblului casei memoriale, Asociațiunea a aranjat o bibliotecă și o sală de lectură înzestrate cu mobilier nou (mese, scaune, dulapuri, etajere) și utilizate cu ustensilele necesare (mașină de scris, lămpi), biblioteca adăpostind 809 volume, cea mai mare parte fiind donația Ministerului Muncii, prin bunăvoința lui Emanoil Bucuța. Au mai donat cărți, colecții de reviste și ziare, potrivite pentru popor, Centrala Caselor Naționale, Ministerul Cultelor și Artelor, Fundația Culturală Principele Carol și Asociațiunea.

Muzeul și Biblioteca au fost asigurate la Prima Ardeleană. Custode al muzeului și bibliotecar a fost numit Aurel Gomboș, descendent al lui Avram Iancu și proprietar în Vidra de Sus, responsabilitate în care, potrivit hotărârii conducerii Astrei, urma să fie sprijinit de preotul Grigore Nicola, președinte al agenturii din Vidra de Sus a Despărțământului Abrud-Câmpeni al Astrei.

Cu dorința clar exprimată de a imprima serbărilor omagiale un caracter popular, conducerea Astrei a depus eforturi invitând la această mare sărbătoare pe toți cei doritori să împărtășească o mare bucurie a românilor. Urmărind acest obiectiv, Goldiș a obținut din partea guvernului o reducere cu 75% a prețului

²³ „Raportul general prezentat de...” în „Transilvania”, nr. 10-11/oct.-nov.1924, p. 388-390.

²⁴ *Idem.*

²⁵ *Idem.*

biletului de tren oferindu-se, și în acest fel, posibilitatea participării la evenimente a cât mai mulți români²⁶.

Au fost invitați prefecții județelor din Transilvania, reprezentanți ai asociațiilor și fundațiilor culturale românești, lideri ai formațiunilor politice ale timpului²⁷.

La serbări, pe întreaga durată a desfășurării acestora, la Țebea, Câmpeni, Muntele Găina, Vidra de Sus și Cluj, au participat Regele Ferdinand și Regina Maria, prințul moștenitor Carol și principesa Ileana, membrii ai guvernului, în frunte cu Ionel Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, șeful Marelui Stat Major, ofițeri superiori, Mitropolitul Primat Miron Cristea, Mitropolitul Ortodox Nicolae Bălan și Mitropolitul Greco-Catolic Vasile Suciu, Nicolae Ivan, Episcopul Ortodox al Clujului, Gurie Grosu, Arhiepiscopul Chișinăului, Octavian Goga reprezentând Academia Română, generalul Alexandru Averescu, președinte al Partidului Poporului. Rivalitățile politice și refuzul de a gira prin prezență o manifestare, fie ea și națională, organizată sub umbrela guvernării liberale, i-au determinat pe Nicolae Iorga și Iuliu Maniu să-și decline participarea.

Serbările centenarului nașterii lui Avram Iancu au debutat în ziua de 28 august 1924, zi de praznic bisericesc, ziua Adormirii Maicii Domnului. În toate bisericile ortodoxe și unite române din întreaga Românie s-a oficiat un parastas pentru odihna sufletului lui Avram Iancu. Nu a fost localitate românească unde să nu fi fost rostit, cu toată pietatea, la slujba bisericească, numele eroului. Cuvântări ocazionale, de pe amvon și în casele naționale, au completat momentele de reculegere sufletească.

La 30 august, în jurul orei 13, la Baia de Criș a sosit comitetul central al Astrei, într-un vagon special dintr-un tren care a circulat de la Sibiu, pe la Arad. Oaspeții au fost întâmpinați cu fanfară militară de dr. Nerva Oncu, directorul despărțământului Baia de Criș al Astrei. Din partea oaspeților, Mitropolitul dr. Nicolae Bălan, membru în comitetul central al Astrei, i-a mulțumit pentru buna primire. La ora 17, în frunte cu președintele Astrei, Vasile Goldiș, membrii comitetului central, ceilalți oaspeți și numeroși localnici au făcut un pelerinaj la mormântul de la Țebea (la o distanță de aproximativ 2 km) unde, în numele Astrei, pe mormântul lui Iancu a fost depusă o coroană din frunze de stejar, cu panglici tricolore. În fața mormântului, dr. Ioan Lupaș a rostit câteva cuvinte subliniind că toți cei prezenți, veniți „din toate unghiurile țării”, îngenunchează aici „cu gând cucernic ca la un altar de închinare”, că „tuturor celor împreună luptători” pentru țară și neam „se cuvine cinste, laudă și mărire în veci”²⁸. În aceeași zi, seara, la ora

²⁶ „Vestea”, nr. 35/31 august 1924, p. 2.

²⁷ V. Moga, *op.cit.*, p. 494.

²⁸ *Sărbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, în „Transilvania”, nr. 8-9/aug.-sept. 1924, p. 284-285.

20, în sala mare a hotelului din Baia de Criș, prof. Sabin Oprean a prezentat o conferință pe tema revoluției pașoptiste din Transilvania.

În fața mulțimii adunate, duminică, 31 august, după o slujbă religioasă, în prezența lui Alexandru Lapedatu și a lui Vasile Goldiș, care au rostit câte un discurs din partea guvernului și a Astrei, au fost dezvelite bustul lui Iancu, creație a sculptorului bănățean Romul Ladea²⁹, și placa comemorativă amplasată pe zidul casei în care Iancu s-a stins.

Revista „Transilvania”, din august-septembrie 1924, consemnează cu lux de amănunte întreaga desfășurare a evenimentelor.

„În aceeași zi, la ora 10, a sosit trenul regal aducând familia regală cu suita și o mulțime de oaspeți la gara din fața cimitirului Țebea, gara care din acest moment va purta numele lui Avram Iancu. Onorurile au fost date de o companie a Regimentului 31 Infanterie. M.S. Regele a primit raportul generalului Papp, comandantul Corpului VI Armată și a trecut în revistă generală compania de onoare. În suită se aflau: M.S. Regina, A.A.L.L.R.R. Principele Moștenitor și Principesa Ileana, A.S. Principele de Hohenlohe, A. S. Principesa Maria a Rusiei, Mareșalul Curții, Maestrul Vânătorilor Regale, Antoniu Mocsony, Doamna de onoare și adjutanții de serviciu. În fruntea comitetului de primire a suveranilor s-au aflat I.P.S. Mitropolitul Primat, I.P.S. Arhiepiscopul Chișinăului Gurie, președintele Consiliului de miniștri, membrii guvernului, președintele Astrei și membrii ai comitetului central, generalul Averescu, generalul Prezan, generali inspectori de armată, Octavian Goga din partea Academiei Române.

Prefectul județului Hunedoara le-a urat bun venit Suveranilor iar M.S. Regele l-a asigurat de sentimentele de dragoste pe care le păstrează moșilor. Pe tot parcursul drumului, străbătut pe jos până la mormântul lui Iancu, populația adunată în număr mare i-a aclamat frenetic pe Suverani aruncându-le flori în cale.

În fața mormântului, Maiestățile Lor și Altețele Lor Regale au fost întâmpinate de I. P. S. Nicolae Bălan al Ardealului, cu evanghelia și crucea. M.M.L.L. au luat loc la o tribună specială, construită lângă mormânt, la dreapta așezându-se membrii guvernului și persoanele oficiale, la stânga, inspectorii generali și comandanții corpurilor de armată.

A urmat serviciul divin oficiat de I.P.S. Nicolae Bălan asistat de 12 preoți. Răspunsurile liturgice au fost date de corul studențimii universitare din Cluj.

Mormântul lui Iancu, în cimitirul de la Țebea, remarcabil prin simplitate, a produs emoție participanților. Morții din jurul mormântului lui Iancu au fost deshumați lăsându-se loc liber, jur-împrejur, de vreo 600 de metri. În dreapta mormântului lui Iancu se afla gorunul lui Horia, iar în stânga un teren unde au fost înhumate osemintele lui Buteanu și Simion Groza, apropiați ai lui Iancu.

²⁹ Bustul a fost topit iar monumentul actual, refăcut de Cornel Medrea, poartă inscripția: „Avram Iancu 1848-1849”.

Societatea Mormintelor Eroilor, prin vocea generalului Ion Manolescu, și-a asumat sarcina de a se îngriji de mormintele de la Țebea. În cimitirul de la Țebea mai sunt îngropați 72 de eroi morți în războiul pentru reîntregirea neamului, fiecare având la cap o troiță. Aceștia la dreapta, iar la stânga încă 18, alcătuiesc anul morții lui Iancu. Lângă mormântul lui Iancu au fost aduse și două tunuri de prin 1848. Pe crucea simplă din piatră s-a inscripționat *Avram Iancu, Adv., Pref. leg gem. Rom. în anii 1848/9-1872*³⁰.

După serviciul bisericesc au rostit discursuri mitropolitul Nicolae Bălan, Alexandru Lapedatu, Ionel Brătianu, reprezentantul tinerimii universitare și, după intonarea imnului regal, însuși Regele. Lui Iancu, „Român viu, de Dumnezeu însuflat”³¹, toți cei prezenți i-au adus prin cuvânt, simțire și gest, cu recunoștință, omagiu.

„Mulțimea a ascultat cu răsuflarea tăiată toate discursurile. Toți au privit cu ochii în lacrimi cum regina a împodobit cu flori mormântul lui Iancu și al celorlalți doi tribuni, precum și cele 72 de morminte proaspete. Bătrânul George Simion de 98 de ani, din comuna Dupăpiatră, contemporan al lui Iancu, luptător în armata acestuia, a fost decorat de Suveran cu ordinul Coroana României în gradul de cavalier în aclamațiile mulțimii prezente.

La ora 12 a avut loc o masă oficială în pavilionul ridicat anume, la marginea șoselei. La aceasta au participat Maiestățile Lor și Altețele Lor Regale cu suitele, membrii guvernului, mitropoliți și episcopi, foștii președinți ai consiliului, foștii miniștri, președinți și membri ai Astei, președinții, vicepreședinții și membrii camerei și ai senatului, șeful Marelui Stat Major, generali inspectori și comandanți de corpuri de armată, secretarii generali ai ministerelor, prefectii județelor din Transilvania, reprezentanții presei”³².

A avut loc și o masă câmpenească. Mii de țărani au primit din partea Astei câte o icoană a lui Avram Iancu, ca să aibă ce duce acasă ca amintire, apoi biografia eroului, scrisă de Silviu Dragomir, o ulcică cu vin (ulcica drept amintire de la sărbătoare) și un colăcel de sufletul mortului.

Cu această ocazie, în prezența regelui și a reginei a fost plantați doi stejari purtând numele Suveranilor. Astfel, spre miazăzi, la aproape șase metri de Gorunul lui Horea, a fost plantat gorunul regelui Ferdinand, iar regina Maria și-a plantat gorunul spre răsărit, la aproximativ 20 de metri de arborele secular.

La ora 14, cea mai mare parte a oaspeților au plecat în automobile spre Câmpeni. În drum spre Câmpeni, localnicii satelor i-au ovaționat pe Suverani. Pentru câteva momente, familia regală s-a oprit la Brad și Abrud ca să primească

³⁰ „Transilvania”, nr. 8-9/ aug.-sept. 1924, p. 286-288.

³¹ *Ibidem*, p. 296.

³² *Ibidem*, p. 297-301.

aclamațiile mulțimii. A.S.R. Principele Carol s-a oprit la Abrud ca să asiste la ceremonia de punere a pietrei de temelie a unui spital al moșilor.

Ajunși la Câmpeni, în jurul orei 18, oaspeții au fost întâmpinați de moși și moațe în costume populare. În mijlocul sunetelor de tulnice și a pocnetelor de treascuri, de pe culmile munților, familia regală a pășit în Câmpeni, oraș îmbrăcat în haină de sărbătoare. Niciodată orașul nu fusese atât de aglomerat. Erau pline piețele, pline casele, pline câmpurile din împrejurime.

În dimineața zilei de 31 august au fost sfințite cele trei clopote noi ale bisericii ortodoxe române de către Mitropolitul Primat și Episcopul Nicolae. Răspunsurile le-au dat membrii corului episcopiei din Cluj, condus de Vasile Petrașcu. La final, credincioșilor li s-a mulțumit pentru efortul financiar asumat, lor datorându-li-se cumpărarea noilor clopote cu suma de 200.000 de lei, bani strânși în cadrul unei colecte benevole, pentru că, în 1916, clopotele vechi fuseseră luate de către autoritățile maghiare pentru a fi topite, din ele fiind turnate tunuri. S-a oficiat serviciul divin și la biserica română unită de către Mitropolitul Blajului dr. Vasile Suciuc.

Publicul a plecat apoi la vernisajul expoziției organizată în două mari săli ale Băncii Doina unde au fost prezentate obiecte din industria lemnului și din industria minieră din Apuseni. În prima sală nu au lipsit donițele și ciubarele moșilor. Din satele Certeje, Scărișoara, Neagra și Albac moșii au trimis donițe, donicioare cu pirogravuri, șteanduri, ciubere, tulnice de brad, buciune, o moară în miniatură. În a doua sală au fost expuse minerale și cristale de prin Abrud, Roșia, Buciumani, Baia de Arieș. Școala de Arte și Meserii din Zlatna a prezentat prețioase obiecte din aragonit și alabastru lucrate cu gust³³.

La ora 18, într-o sală de teatru improvizată într-un pavilion construit în piața centrală a orașului Câmpeni, s-a desfășurat ședința festivă a secțiilor Asociației-unii, prezidată de M. S. Regele, ședință la care a luat parte o mulțime de oameni.

Goldiș, în calitate de președinte al Astrei, a rostit un cuvânt de salut și a deschis ședința spunându-le tuturor celor prezenți că: „Progresul spre fericirea omenirii pe pământ se realizează prin armonizarea intereselor individuale cu interesele comunității. Dreptatea supremă este desăvârșirea acestei armonizări. (...) Locul neamurilor pe scara ierarhiei valorilor în concurența istorie se fixează prin măsura acelor jertfe pe cari le aduce fiecare într-o îndeplinirea idealelor umanității. (...) Avram Iancu, prin faptele sale și prin jertfa amară a vieții sale a consacrat definitiv îndeplinirea națiunii noastre la libertate și unitate”³⁴.

M. S. Regele, în discursul prin care și-a exprimat, în primul rând, aprecierea pentru eforturile Astrei în promovarea culturii românești și, mai ales, pentru organizarea sărbătoririi centenarului nașterii lui Avram Iancu, a anunțat donația de 100.000 de lei pe care Casa Regală a României hotărâse s-o facă cu

³³ *Ibidem*, p. 302.

³⁴ *Ibidem*, p. 305-306.

scopul constituirii unui fond pentru ajutorarea fiilor de moți la îmbrățișarea meseriilor și a industriei casnice, insistând pe importanța păstrării tradițiilor care confereau identitate întregii zone.

Într-o expunere amplă, profesorul universitar clujean Silviu Dragomir a prezentat apoi, publicului prezent, marea personalitate a lui Avram Iancu și faptele sale de arme în timpul revoluției, subliniind solidaritatea de atunci a românilor pentru un ideal al tuturor. De atunci „noi am crescut sub vraja povestirilor duioase cari încoronau fruntea senină a lui Avram Iancu, Regele Munților, cu o cunună împletită din florile celei mai curate mândrii naționale. Bătrânii noștri, tribuni sau lăncieri ai eroului, ne-au învățat să vedem în el simbolul prin care revoluția a căpătat semnificația adevărată”³⁵.

Au luat cuvântul și Mitropolitul Primat dr. Miron Cristea, Mitropolitul Blajului dr. Vasile Suci, Arhiepiscopul Chișinăului Gurie. În cuvântul său, ierarhul ortodox Miron Cristea, subliniind lupta lui Iancu pentru apărarea gliei strămoșești și a tuturor bogățiilor țării, a amintit că, din păcate, bogățiile mai mari ale țării „au ajuns pe ușor și aproape în întregime pe mâini străine și de neam și de țară și de sufletul ei”, iar „mântuirea poate veni numai dacă toți câți au cădere și răspundere întru împlinirea poruncilor de sus, fie mic, fie mare, vor fi la locul lor stârpind și îndreptând încorectitățile și relele, slujind neamului, iar nu lui Mamona”³⁶.

Vorbind în numele basarabenilor, Arhiepiscopul Chișinăului, Gurie Grosu, a precizat că mormântul de la Țebea este dovada că și după moarte Avram Iancu este alături de moți, rămânând credincios norodului din care a făcut parte.

În discursul pe care l-a rostit în numele Academiei Române, Octavian Goga a declarat că: „Moții sunt Tirolul nostru, pumnul Ardealului, iar cele două inimi mari în care a clocotit uraganul, sunt eroii lor Horia și Avram Iancu”. Dacă „Horia e revoluționarul țăran care întrupează instinctele de viață ale unui popor prin prizma revendicărilor locale”, drama lui fiind „un preludiviu numai al reînvierii”, Avram Iancu este „o verigă într-un lanț complex de evoluțiune universală, (...) e soldatul conștient al ideii naționale, (...) prin Iancu cere cuvânt poporul însuși cu adevărurile programatice asvârlite în cumpăna istoriei (...) deschizând drumul dezrobirilor viitoare”³⁷.

Din partea *Asociațiunii bucovinene pentru literatura și cultura română*, dr. Vasile Gheorghiu a adus eroului aniversat un omagiu al românilor „din apropierea mormântului Marelui Voevod al Moldovii de odinioară Ștefan cel Mare”, pentru că „Iancu întruchipa pe vremuri toate aspirațiunile unui popor”, iar „știrea despre curajul neîntrecut al lui Avram Iancu de a-și apăra împotriva ungarilor asupritori pe frații săi și a cere dreptate și libertate pentru poporul său” a străbătut până la

³⁵ *Ibidem*, p. 322.

³⁶ *Ibidem*, p. 325-326.

³⁷ *Ibidem*, p. 331.

frații români bucovineni încălzindu-le inimile „la focul sacru al dragostei lui de țară, neam și lege”³⁸.

În calitate de gazdă, Goldiș a încheiat lucrările ședinței mulțumind, pe de o parte, tuturor celor care s-au implicat în organizarea manifestărilor aniversative și, pe de alta, tuturor celor prezenți, care și-au adus prinosul de recunoștință marelui luptător.

În același pavilion, la ora 21, în fața familiei regale și a celorlalți oaspeți, a fost pusă în scenă piesa teatrală în cinci acte intitulată *Doamna munților*, un episod al revoluției pașoptiste, o piesă în versuri realizată de I. U. Soricu și jucată de artiștii Teatrului Național din București, actrița Olimpia Bârsan având rolul principal.

În dimineața zilei de 1 septembrie, oaspeții au pornit spre Muntele Găina unde au fost întâmpinați cu onoruri militare de către Batalionul 5 Vânători de Munte. Aici, Mitropolitul Primat, asistat Episcopul Nicolae al Clujului, a ținut o slujbă religioasă și a sfințit o cruce comemorativă. Batalionului 5 Vânători de Munte din Abrud, printr-un decret regal citit de către ministrul de război, i-a fost conferit numele *Avram Iancu* de către M.S. Regele care, în discursul său, i-a îndemnat pe ostași să poarte cu demnitate numele „celui mai mare erou național”³⁹. A urmat defilarea Batalionului 5 Vânători de Munte *Avram Iancu*, având pe A.S.R. Principele Moștenitor la dreapta plutonului.

După defilare, în corturile instalate pe platou a fost servit micul dejun. Oaspeților li s-a prezentat apoi un program de dansuri populare încheiat cu o horă la care au fost invitați să participe toți cei prezenți. Spre bucuria generală, membrii familiei regale și comandantul flotei britanice, amiralul Beatty, s-au prins în horă alături moți.

Între orele 14 și 16 întregul alai a coborât de pe Muntele Găină la Vidra, în fața casei lui Avram Iancu. În prezența Maiestăților Lor și Altețelor Lor Regale, casa părintească a lui Iancu a fost sfințită de către Episcopul Nicolae Ivan și s-a inaugurat muzeul, ambele devenite, din acest moment, „loc de pelerinaj pentru cei ce doresc să se inspire din virtuțile marilor înaintași, de dragostea de neam și lege”, „loc de întărire în patriotism pentru români”, loc de amintire și (re)generare națională pentru că, deși „a căzut eroul, ideea dezrobirii nu a murit odată cu el”⁴⁰. După aprecierea făcută de Goldiș cu acest prilej, „casa de naștere a lui Avram Iancu e biserică de evlavioasă închinare pentru națiunea română”⁴¹.

După inaugurarea muzeului, familia regală însoțită de oaspeți veniți de departe au plecat spre Câmpeni pentru a vizita expoziția de obiecte din activitățile de minerit și de prelucrare a lemnului, specifice Apusenilor, apoi, în drum spre

³⁸ *Ibidem*, p. 337-338.

³⁹ *Ibidem*, p. 339.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 341.

⁴¹ *Ibidem*, p. 342.

Turda, au făcut un popas pentru a aduce un omagiu și pentru a depune o coroană de flori la mormântul lui Mihai Viteazul.

În ultima zi a serbărilor, în data de 2 septembrie, la Cluj, după trecerea în revistă a companiei de onoare, în sala festivă a prefecturii Suveranii au participat la întâlnirea cu delegațiile tuturor confesiunilor, a corpului consular, ale diferitelor oficii, ale altor societăți culturale etc. În fața Teatrului Național, lângă locul rezervat pentru ridicarea statuii în memoria lui Avram Iancu, a fost oficiat serviciul divin de către Mitropolitul Primat, înconjurat de Mitropolitul Ardealului, Arhiepiscopul Chișinăului, Episcopul Ortodox al Clujului, Episcopul Armatei și de înaltul cler, în prezența familiei regale și a unei mari mulțimi de oameni.

În discursul rostit după slujba religioasă în calitate de ministru al Cultelor și Artelor, Alexandru Lapedatu a afirmat că la Cluj, alături „de monumentală catedrală în curs de zidire, consacrată Adormirii Maicii Domnului, templu menit să preamărească gloria lui Ștefan cel Mare, ctitorul Episcopiei Vadului”, un monument închinat lui Avram Iancu este cel pe care „prima generație a României întregite ține să-l lase celor viitoare ca dovadă nepieritoare a sentimentelor sale de admirațiune pentru memoria marelui Erou”, mărturie pentru viitorime că numai cultivând credința și virtuțile străbune nația își va putea împlini misiunea istorică.

Adresându-se celor prezenți, în numele comitetului de inițiativă și ca inspector de armată, generalul de divizie Petala a subliniat că sărbătoarea este una a înălțării, căci dacă în viață Avram Iancu a fost „un simbol de luptă și de bărbăție, după moarte va fi un simbol de pace și de dreptate înfăptuită”. De la acest mare praznic al neamului, toți cei adunați în jurul amintirii lui Avram Iancu nu pot pleca decât mai buni, mai încrezători, căutând în învățăturile trecutului, pilde și îndrumări pentru viitor.

Programul a continuat cu defilarea trupelor garnizoanei: cohortele de cercetași, delegațiile regimentelor de voluntari ardeleni, ofițerii din garnizoană, Regimentul 83 Infanterie, compania sanitară, trupele de aviație, Regimentul 31 Artilerie, Regimentul 32 Obuziere, Regimentul 11 Călărași, Divizionul 6 Tren.

În finalul serbărilor, după masa oficială organizată la primărie, înalții oaspeți ai Clujului, înainte de a părăsi orașul de pe Someș, au vizitat „Târgul de mostre”, imagine fidelă, prin exponatele prezentate, „a îndeletnicirilor speciale ale Ardealului în multiplicitatea lor”. În cadrul expoziției organizată la Cluj, pe parcursul mai multor zile, în perioada 31 august - 14 septembrie 1924, au fost prezentate mașini agricole, utilaje din industria metalurgică, obiecte de industrie casnică, sticlărie, ceramică, materiale de construcție, pielărie, articole de îmbrăcăminte, blănărie, materiale textile, bijuterii. Au fost prezente numeroase firme din București, Cluj, Câmpia Turzii, Oradea, Satu Mare, Zalău, Arad, Alba Iulia, Sibiu, Jimbolia, Buhuși, Prejmer⁴².

⁴² „Vestea”, nr. 35/31 august 1924, p. 2.

Cele câteva zile dedicate sărbătoririi celor 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu, prin desfășurarea de forțe, prin efortul financiar și uman care a stat la baza unui program de mare diversitate, prin implicarea directă a Casei Regale a României în susținerea unui eveniment organizat în amintirea unui revoluționar pașoptist român ardelean, prin acțiunile care i-au adus pe români din nou împreună pentru a omagia un erou și un martir și, o dată cu el, pe toți cei care nu au precupețit nimic pentru binele țării, au reprezentat, poate, cea mai mare realizare a guvernului și a Astei în acel an. Iar acest lucru e dovedit de faptul că anvergura acestor serbări închinată memoriei Craiului Moșilor nu a mai fost atinsă de celelalte aniversări ale sale din întreaga perioadă interbelică. Pelerinajele românilor la mormintele de la Țebea au continuat an de an, iar Casa părintească a lui Avram Iancu, deschisă cu prilejul aniversării centenarului nașterii acestuia, și-a așteptat totdeauna, cu porțile deschise, vizitatorii.

La împlinirea unui deceniu de la făurirea României Mari, la 1 decembrie 1928, în semn de aducere aminte, cu respect și recunoștință, istoricii Gheorghe I. Brătianu și Constantin C. Giurescu au așezat pe mormântul lui Iancu o placă comemorativă realizată din marmură albă de sculptorul Gheorghe M. Cantacuzino care a gravat pe ea sabia Craiului Munților și o coroană de lauri pe un câmp cu frunze de stejar. Pe acest fundal, pe placă se putea citi un text compus de Nicolae Iorga: „*Craiului Munților. Națiunea Română întregită în hotarele ei firești și unită în spiritul libertății. MDCCCXLVIII - MCMXVIII*”, inscripția făcând practic trimitere, pe de o parte, la anii 1848 și 1918, ani care au marcat nașterea României moderne și nașterea României Mari, și, pe de alta, la rolul pe care Avram Iancu l-a avut în realizarea celui mai mare ideal românesc, deplina unitate națională.

Indiferent de vremuri sau de încercările de calomniere, Avram Iancu a fost și rămâne pentru noi toți un om providențial, născut pentru acțiune, pătruns în adâncul sufletului de focul sacru al libertății la care s-au încălzit toți cei din jur, foc care l-a mistuit în cele din urmă. Avram Iancu a fost și rămâne spiritul puternic care și-a împlinit misia și destinul martiric în slujirea neamului din care a răsărit. Omul care a sacrificat totul pentru idealul românilor de a fi liberi și stăpâni în propria țară. Un Român viu, de Dumnezeu însuflat.

1. Țebea, 1919, La gorunul lui Horea, MNUAI.
Tebea, 1919. At the sessile oak of Horea

100 de ani de la nașterea lui **AVRAM IANCU**
Sărbătorile din Sept. 1924

La Gorunul lui HORIA

2. Țebea, 1924, La 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu, MNUAI.
Tebea, 1924. 100 years from the birth of Avram Iancu

3. Țebea, 1924, La 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu, MNUAI.
Țebea, 1924. 100 years from the birth of Avram Iancu

4. Vidra, 1924, La 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu, MNUAI.
Vidra, 1924. 100 years from the birth of Avram Iancu

5. București, 1929, Cortegiu istoric, Avram Iancu, MNUAI.
Bucharest, 1929, Historical cortege